

Pärekorista muovikassiin

Marja Selin Helsingistä, Maila Hölttä ja Pauli Saarinen Keravalta muistelevat, miten tavarat ja tuotteet pakattiin ja kuljetettiin ennen vanhaan ja miten nyt, muovin aikakaudella.

He ovat myös etsineet vastauksia kysymyksiin, voidaanko muovia korvata ja sen yhä suuremmiksi kasvavia haittoja ympäristölle ja elämälle vähentää.

Maila: Maalla kotona 1940- ja 1950-luvuilla, kun kävimme kesteissä, muistimme tuoda kotiin jääneille joitakin herkkuja kahvipöydästä. Saimme mukaan kuivakakkua, pikkuleipiä, pullaa... Työnsimme ne esiliinan taskuun tai käärimme nenäliinaan. Oli aika yleistä käyttää vieraisillakin esiliinaa, jos käynti ei ollut kovin juhlallinen.

Pärekoreja, joita meillä Pusulassa nimitettiin kessuiksi ja olivat useimmiten itse tehtyjä, käytimme marjojen, perunoiden, olkisilpun, kauppatavaroiden jne. kuljettamiseen. Koivuntuohesta taitavat kädet valmistivat tuokkosia, isompia ja pienempiä. Niitä käytimme marjojen keräämiseen ja ruokien, kuten erilaisten mämmien ja verimakkaroiden kypsentämiseen uunissa.

Marja: Joskus 1943 tai 1944 - pääsin äidin kanssa joulun alla jännittävälle retkelle. Lähdimme aikaisin aamulla torille ostamaan lanttuhautaa. (Lanttuhauta on pirkanmaalainen erikoisuus. Se on lohkontua lanttua, jota on haudutettu pitkään niin että se on lopuksi tummaa ja makeaa. Siis erinomaista lanttulaatikkoainesta.) Oli vielä aivan pimeää, ja myynti tapahtui hevoscarrystä joissa lanttuhauta höyrysi isoissa tiinussa. Meillä oli mukana oma, leveäsuinen ja isokantinen hinkki, maitokannu. Myyjä ammensi meille lohkoja kauhalla tiinusta hinkkiin.

Kotona äiti muussasi lohkot, lisäsi muussiin hiukan vehnä- ja perunajauhoa ja suolaa sekä lorauksen kermaa. Ennen vuoassa paistamista hän taiteili soseen päälle lusikankärjellä aaltokuvion ja ripotteli korppujauhoa ja maustepippuria.

Vielä viime vuosiin saakka sisareni toi Tampereelta tuliaisiksi lanttuhautaa, nyt muovirasiaan pakattuna. Ja muovirasiassa sitä kauppahallissa myös edelleen myydään.

Lapsuudessa ja nuoruudessa voi oli kaupassa tritteleissä. (Tritteli tulee saksankielisestä sanasta Drittel, kolmasosa, Dritteliä käytettiin myös Ruotsissa voin mittaamiseen ja kuljettamiseen. Se painoi noin 51 kg.)

Kaupassa myyjä leikkasi voita suolavedessä seisseellä suorateräisellä lastalla. (kuva) Halutun kokoinen möhkäle pantiin voipaperille, punnittiin vaa'assa, sitten voipaperi kääriästiin huolellisesti palan ympäri ja lopulta makulatuuripaperiin, jota tiskillä oli noin parikymmensenttisenä pinona.

Mummolassa käytettiin toppasokeria. Kun minut lähetettiin kauppaan ostamaan toppasokeria,

piti muistaa vaatia ”kapeeta päätä”, siis topan suippoa yläpäätä, jossa sokeri oli tiiviimpää niin että se kesti suussa pitempään. Myyjä irrotti kirveentapaisella topasta sopivan palan, työnsi paperipussiin ja punnitsi.

1940-luvulla tuotteita myytiin irtotavarana: Myyjä mittasi maidon litranmitalla asiakkaan hinkkiin ja kerman pulloon suppilon läpi. Mutta sitten hygieniasyistä maito ryhdyttiin pakkaamaan ruskeisiin litran lasipulloihin ja kerma kahden desin pulloihin. Pullot suljettiin foliokorkilla.

Pauli muistaa, että hiiva leikattiin asiakkaan toivomuksen mukaiseksi palaksi teräslangalla, jossa oli pienet pallot kummassakin päässä:

Hienosokeria myyjä kauhoi äyskärillä laarista paperipussiin. Sitä oli kahta lajia: parempaa, siis valkoisempaa ja hienompaa sekä isorakeisempaa, joka oli halvempaa, niin kuin nykyäänkin. Lahden Osuuskaupassa myyjä kysyi: parempaa vai tavallista. Myös jauhot annosteltiin laarista pusseihin.

Kuluttajalle osa myyjän töistä

Sitten tulivat itsepalvelumyymälät, joita myös kutsuttiin pika- tai valintamyymälöiksi. Itsepalvelun alkuperäinen idea oli syntynyt Amerikassa. Suomeen se saapui Ruotsista. Kaupan kannalta itsepalvelu lisäsi tehokkuutta ja säästi rahaa. Asiakashan suoritti osan myyjän työstä.

Elanto oli edelläkävijöitä itsepalvelumyymälöiden kehittämisessä. Kuluttamisen helpottaminen oli yksi osuuskunnan perustavoitteista. Mutta Suomen ensimmäisenä itsepalvelumyymälänä pidetään Oulun Kauppa-osakeyhtiön vuonna 1948 avaamaa myymälää.

Muovi tuli apuun

Pauli: Pullojen palautus ja pesu oli raskas prosessi, ja niinpä keksittiin maidon pakkaamiseen muovipussit. Pussituskoneita alkoi valmistaa toijalalainen Tuomo Halonen Oy. Niitä hankittiin Elannellekin. Maitopussit rikkoutuivat usein, repesivät saumoista. Ja maitoa valui harmillisesti kauppakassin pohjalle. Pauli arvelee, että muovipusseja ei osattu oikein käsitellä ja siinä oli suurin syy pussien rikkoutumiseen. Ne alettiin korvata kestävämmillä kartonkipakkauksilla, jotka on ohuesti päällystetty muovilla.

Maitopusseja varten myytiin kaatimia, joihin pussi sijoitettiin ruokapöydässä. Niitä lapset valmistivat lisäksi puukäsityötunneilla.

Maitopussit hävitettiin sekajätteen joukossa. Lisäksi monet käsistään taitavat naiset leikkasivat niitä suikaleiksi ja virkkasivat isolla koukulla tai solmivat kynnysmattoja. Mutta kyllä niitä jäi luontoonkin. Elintarviketeknikkona Elannon palveluksessa työskennellessään Paulille tulivat pussituskoneet tutuiksi. Hänen mukaansa niitä vietiin Neuvostoliittoon, mm. Viroon, Latviaan ja Liettuaan. Hän on vieläkin nähnyt Virossa valmistettua smetanaa muovipusseihin pakattuna. Muovipussit ovat olleet siellä suosittuja myös mehujen pakkaamisessa.

Muovin edeltäjät syntyivät 1800-luvun puolella. Muovi aloitti maailmanvalloituksen Yhdysvalloissa maailmansotien välisenä aikana 1920–1930 -luvulla, ja Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen. Sarvis Oy, joka oli ensimmäinen suomalainen muovitehdas, aloitti tuotannon 1921 Tampereella.

Valikoimaan on kuulunut kodintavaroiden lisäksi erilaisia esineitä työmaakypäristä soutuveneisiin ja putkiliittimistä lääkärien käyttämiin instrumentteihin saakka.

Valmispakkauksiin siirryttiin pikamyymälöiden eli itsepalvelumyymälöiden tai valintamyymälöiden saavuttua Suomeen. Valmispakkauksissa muovi osoittautui hyvin käyttökelpoiseksi.

Muovipussit alkoivat nielaista myös leipää

Maidon pussituskoneita kehitettiin niin, että Elannon leipätehtaassa sellainen alkoi työntää muovipusseihin eloleipää ja häälimppua, tuotteita, jotka olivat Paulin mukaan niin suosittuja, että leipurien piti siirtyä kolmivuorotyöhön.

Mutta 1980-luvulla kuluttajat alkoivat kapinoida muovipussileipiä vastaan, ja niitä alettiin taas tarjota paperipusseissa ja myös irtomyynnissä.

Keravasta piti tulla muovipussiton

Keravasta piti tulla ensimmäinen muovipussiton kaupunki Suomessa tai peräti koko Euroopassa. Marraskuussa 2018 jaettiin noin 17 500 kotiin Paptic Oy:n kehittämiä kartonkipohjaisia pusseja tai kasseja, joiden vaalean ja tumman vihertävän ulkoasun oli suunnitellut graffititaiteilija Jouni "Psyke" Väänänen. Pussissa luki **Milloin muutut muoviksi.**

"Muovipussiton Kerava synnyttää alkuperäistä lähtöajatusaan laajempaakin keskustelua ympäristö- ja ilmastoasioiden nykytilasta ja tulevaisuuden suunnasta. Tämä keskustelu laittaa miettimään omia valintojaan ja saa tekemään vastaisuudessa parempia", Väänänen totesi. Hän viittasi WWF:n laskelmaan, että ihminen nielee ja hengittää jopa 5 grammaa mikromuovia viikossa.

Muovipussiton Kerava -hanke sai runsaasti julkisuutta Suomen rajojen ulkopuolellakin, mutta sitten se valitettavasti lässähti. Puupohjainen materiaali ei kestänyt esim. vesisateessa ja repeytyi aika helposti. Kuitenkin se herätti ajattelemaan muovin aiheuttamia kasvavia ongelmia ympäristölle, eläimille ja ihmisille.

Miten vähentää muovia?

EU-parlamentti pyrkii suitsimaan pakkausjätettä, torjumaan kasvavaa jätemäärää ja edistämään kiertotaloutta.

Esim. tuoreiden hedelmien ja vihannesten kertakäyttöiset muovipakkaukset ollaan kieltämässä vuodesta 2030 alkaen. Sama koskee ravintolassa nautittavan ruuan ja juoman kertakäyttöisiä muovipakkauksia. Myös kevyet muoviset kantokassit ja yksittäiset annospakkaukset kielletään.

Biomuovista ehkä löytyy helpotusta muovin vähentämiseksi, mutta kemian tohtori, biomateriaalien ja kiertotalouden asiantuntija **Mari Granströmin** mukaan se ei ole ongelmaton vaihtoehto. Kotiolosuhteissa kaikki biopussit eivät kompostoidu kokonaan, vaan jättävät mikromuovia jälkeensä. Pussien valmistuksessa käytetään myös pehmentimiä, jotka saattavat kompostin kautta päätyä takapihan puutarhaa "rikastamaan".

Jokainen voi jo nyt vähentää muovipakkausten käyttöä: ostaa esim. jugurtin isoissa pakkauksissa. Palasaippua on parempi valinta kuin nestesaippua. Kannattaa suosia tiivisteitä, jotka vähentävät

myös päästöjä. Myös sekapakkauksia, jotka sisältävät muovia ja metallia, on viisasta vähentää. Ne eivät yleensä edes ole kierrätettäviä. On hyvä välttää myös mustasta muovista valmistettuja ruokapakkauksia, koska väri haittaa koneellista lajittelua.

Puuvillaista ostoskassia on käytettävä 131 kertaa, ennen kuin sen ympäristökuormitus on pienempi kuin kertakäyttöisen muovikassin. Tämä johtuu puuvillan viljelyn haitoista.

Tupakantumpit – vakava ympäristövaara

Keravan Kannistossa eräs eläkeläisrouva kerää päivittäin useamman kerran apteekista saamansa pienehkön muovikassin täyteen tumppeja. Kumartaminen maahan kävelyn lomassa on hänelle hyvää liikuntaa. Ja tumppeja piisaa.

Merten ja rantojen yleisin jäte on tupakantumppi eli filtteri. Tupakka sisältää monia ihmiselle ja ympäristölle vaarallisia myrkkyjä kuten kadmiumia ja arseenia. Veteen joutuessaan tumpit levittävät näitä myrkkyjä vesistöön ja sitä kautta niiden eliöihin. Eläimet voivat myös erehtyä syömään konaisia tumppeja. Tällöin vaarana on tumppiin tukehtuminen tai myrkytys. Uhanalaisimpia ovat eläinten poikaset.

Suomen ASH ry (Action on Smoking and Health) kertoo, että tupakkayhtiöt selvittävät parhaillaan mahdollisuutta käyttää biohajoavia filttäreitä. Tutkijoiden mukaan pyrkimykseen on syytä suhtautua varauksella. Myös biohajoavat filterit levittäisivät ympäristöön haitallisia kemikaaleja. Paljon enemmän tumppiongelmaa olisi pidettävä esillä. Ehkä se auttaisi...

Teksti:

MAILA HÖLTTÄ

Keravan Eläkeläiset ry

Ympäristölupaukset:

Marja huolehtii siitä, ettei ruokaa jää poisheitettäväksi jätteeksi.

Paulin yli 20 vuotta sitten aloittama ruoantähteiden kompostointi jatkuu. Omakotitalon viljelyspalstalla kasvavat tomaatit ja yrtit. Uudet perunat saattavat ehtiä juhaniksi. Siemenperunat hän löysi kaupan hevi-hävikkilaaatikosta, jonne oli pantu hiukan itänyttä luomuperunaa.

Maila käyttää kangaskassia eikä osta isoa muovipussia kassalla ja vähentää lisäksi pienten pussien käyttöä.